

Cathrine Hasse

KULTURANALYSE I ORGANISATIONER

Begreber, metoder og
forbløffende læreprocesser

Samfunds
litteratur

Cathrine Hasse

KULTURANALYSE I ORGANISATIONER

Begreber, metoder og forbløffende læreprocesser

Samfunds
litteratur

Cathrine Hasse
Kulturanalyse i organisationer
Begreber, metoder og forbløffende læreprocesser

1. udgave, 2. oplag 2012

© Samfundslitteratur, 2011

Omslag: Henriette Mørk
Sats: SL grafik
Tryk: Narayana Press, Gylling

Trykt bog ISBN: 978-87-593-1418-0

E-bog ISBN: 978-87-593-2505-6

Samfundslitteratur
Rosenørns Allé 9
1970 Frederiksberg C
Tlf. 38 15 38 80
Fax 35 35 78 22
slforlagene@samfundslitteratur.dk
www.samfundslitteratur.dk

Alle rettigheder forbeholdes.

Kopiering fra denne bog må kun finde sted på institutioner, der har indgået aftale med COPY-DAN, og kun inden for de i aftalen nævnte rammer. Undtaget herfra er korte uddrag til anmeldelse.

INDHOLD

Forord	9
--------	---

Kapitel 1.0

Kulturanalyser med forskeren som apparatus	13
Indledning	13
1.1 Kulturbegrebet	16
1.2 Forskere og deltagere	19
1.3 Det analytiske og empiriske felt	22
1.4 Kulturpsykologiske intra-aktive forbindelser	26
1.5 At 'læse' artefakter	28

Kapitel 2.0

Det analytiske felt: Kultur i et organisationsfelt	35
2.1 Introduktion til det analytiske felt generelt	35
2.2 Organisationskulturfeltets nødvendighed	36
2.3 Feltets oprindelse	40
2.4 Det heterogene felt	43
2.5 <i>Pro Loco</i> i integrationsperspektivet	45
2.6 Differentieringsperspektivet	49
2.7 Fragmentering	52
2.8 Den postmoderne dekonstruktion	55
2.9 Normative kulturelle tilretninger	58
2.10 At lære at læse kultur	62
2.11 Sammenfatning og diskussion	65

Kapitel 3.0

Det analytiske felt: Kulturpsykologiske tankereds kab er	69
3.1 Symmetriprincipper	70
3.2 Det kulturpsykologiske analysefelt	73
3.3 Tankereds kab er	75
3.4 Ordbetydning og handling	81
3.5 Medierende artefakter	82
3.6 Mening og betydning	84
3.7 Stolen som genstandsartefakt	89
3.8 Handling som artefakt	92
3.9 Handleviden	94
3.10 Kulturelle modeller	96
3.11 Informationsudfyldning	99
3.12 Følelser og forbindelser	102
3.13 Sammenfatning	105

Kapitel 4.0

Det empiriske felt: Positionen	111
4.1 Strukturelle identiteter	114
4.2 Positionen som forskerkonsulent	117
4.3 Positionen som forskerdeltager	119
4.4 Positionen som deltagerforsker	122
4.5 Dørvogtere og døråbnere	125
4.6 Sociale roller og positioner	127
4.7 Kritik af rollebegrebet	129
4.8 Kropstegn som forskelsmarkører	132
4.9 Det forsvundne køn	134
4.10 Kulturkroppen	137
4.11 Den radikale anden	140
4.12 Sammenfatning	142

Kapitel 5.0

Det empiriske felt: Social udpegning af kulturmarkører	145
5.1 Kontekstmarkører	145
5.2 Kulturmarkører	149
5.3 Deltageres udpegning af betydning	151
5.4 Implicitte komparationer	154
5.5 Handleviden og forbindelser	156
5.6 Praksisbaseret læring og følelser	160
5.7 Forskerens situerede viden	163
5.8 Forskning som praksisbaseret læring og tilegnelse	165
5.9 At lære konsekvenser	167
5.10 Sammenfatning	172

Kapitel 6.0

Det empiriske felt: <i>Forbløffende Praksisser</i>	175
6.1 Projekt <i>Forbløffende Praksisser</i>	177
6.2 Teorier bag forbløffende læreprocesser	180
6.3 Forbløffelser: Det sansede rum	184
6.4 Forbløffelser: Fordomme	190
6.5 Forbløffelser: Implicitte komparationer	192
6.6 Forbløffelser: Det analytiske felt	195
6.7 Forbløffelser: De fremmede i tid og rum	200
6.8 Forbløffelser: Sammenfatning	204

Kapitel 7.0

Skalare læreprocesser: kollektive in- og eksklusioner	209
7.1 Jeg kom over grænsen til Kina	212
7.2 Virksomhedens grænser	219
7.3 Fra krop til kollektivitet	223
7.4 Skalar virksomhed	225
7.5 Frustrationer i fysikleje	227
7.6 Inkluderende frustrationer	232

7.7	Grænseproducerende virksomhed	236
7.8	Kulturens centripetalkræfter	239
7.9	Kulturkontraster	241
7.10	Praksisbaseret læring af forbindelser	245
7.11	Sammenfatning	247

Kapitel 8.0

Det empiriske og det analytiske felt: Kreative udviklingszoner	251	
8.1	At bryde selvfølgelige positioner	252
8.2	Medarbejderdrevet innovation	254
8.3	Kreativitet og innovation	258
8.4	Fra problem til 'kulturelt problem'	260
8.5	De nærmeste udviklingszoner	263
8.6	Virksomhedens udviklingszone	265
8.7	Relationelle udviklingszoner	267
8.8	Kulturelle problemer åbner og lukker kreativitet	270
8.9	Den rodede virkelighed	274
8.10	Forskerens udviklingszone	277
8.11	Kritisk realisme	280
8.12	Den ansvarlige kulturanalyse	282
8.13	Sammenfatning	287
Litteraturliste	293	
Indeks	307	

FORORD

Temaet for denne bog er en undersøgelse af et nyt dynamisk kulturbegreb i studiet af læreprocesser i organisationer. Det er ikke en rejse gennem teoretiske landskaber med start og slutpunkt, men en udforskning af et netværk med komplekse forgreninger, der bringer min undersøgelse gennem mange uventede forbindelser. Netværkets forgreninger ligner tilfældigheder, men der er tale om en særlig form for kontingens, der viser tilbage til min egen læreproces som forsker blandt forskerkolleger og blandt de mange mennesker, der gennem tiden har accepteret, at deres hverdagsliv var genstand for min forskning. Det er en bog, der insisterer på at se på kulturforskning som et praktisk håndværk, hvor forskeren er sit eget apparatus, der skal lære at lære af mennesker og artefakter. Forskere og andre mennesker og artefakter skaber hinandens tilblivelser og tilblivelsesbetingelser gennem kulturelle læreprocesser.

Det er mennesker, der har åbnet og lukket døre til de fysiske rum, jeg har kunnet forske i, og det er mennesker, der har skabt de artefakter, som jeg har lært at håndtere, mens jeg udviklede min forskning. Det er mennesker, der har lært mig ordene og betydningerne, der præsenteres på skrift i denne bog. Det er de menneskelige muligheder for at skabe kultur i organisationer, og forskerens i særdeleshed, min undersøgelse er centreret om.

Forskning i mennesker kræver en særlig håndværksmæssig kunnen. Det, jeg kalder 'kulturelle læreprocesser', opfatter jeg som vilkår og forudsætningen for de mange kulturelle kreationer, der opstår i organisationens hverdagsliv. Det er gennem kulturelle læreprocesser, vi bliver til for os selv, vores ledelser og kolleger. Det er kulturelle læreprocesser, der genopfinder eller fastholder ritualer og traditioner, og det er kulturelle læreprocesser, der gør det muligt at ændre og udfordre grænser for betydninger af materialiteten. Og det er forbindelser skabt gennem kul-

turelle læreprocesser bag forskere og andre nyankomnes forbløffelser i mødet med menneskers hverdagsliv i organisationer. Bogen er skrevet til alle, der vil vide mere om organisationer som kulturelt praktiserede snarere end geometriske rum, og til alle, der ønsker at blive bedre til at fortolke kulturelle in- og eksklusioner fra sociale og fysiske rum.

Det er også en bog, der henvender sig til forskere og studerende, der ikke er bange for at sætte sig selv på spil ved at udforske og stille spørgsmålstegn ved livet i organisationer gennem reflekteret deltagelse. Hvordan kan man forske i andre menneskers eller egen kultur og til gavn for hvem? Den svenske kunstner Caroline Bergvall har, som videnskabens udefrakommende iagttager, konstateret, at feltarbejdet skal forandre feltarbejderen, lade feltarbejderen gå til kanten, ellers kommer der ingen brugbar viden ud af det. Det rejser spørgsmålet: Hvordan forandrer feltarbejderen sig? På hvilke præmisser? Hvordan adskiller udefrakommende forskeres kulturelle læreprocesser sig fra andre deltageres læreprocesser i mødet med organisationens hverdagsliv? Det er nogle af de spørgsmål, denne bog søger svar på.

Hverken vores tilblivelser eller kreationer i organisationer er fastlagt på forhånd, og deltagelse i organisationers hverdagsliv gør os hverken fuldstændigt ens eller fuldstændigt frit handlende individualister. Der er heller ingen faste grænser mellem forskere og andre deltagere, men kulturforskere kan udvikle teorier og begreber, der gør det nemmere at forstå, hvordan kultur skaber os som mennesker, vores værdier, holdninger, selvpfattelser og følelser i organisationens smeltedigel. Vi er alle kollektivt og socialt lærende væsner, og det er i relationerne, vi finder kultur i organisationen. Forskere, medarbejdere og andre deltagere er, som organisationer, i konstant bevægelse, fordi vores kollektive læreprocesser er det. Mennesker bidrager hver dag med kreative nytænkninger, der bliver rammer for andre menneskers læreprocesser og udfoldelsesmuligheder. Hvis vi skal føle ejerskab for vores egne kreationer, der får så stor betydning for vores medmenneskers handlefrihed, må vi blive bedre til at forstå de kulturelle kræfter, der virker gennem os og gennem organisationer.

Jeg er selv blevet til i de kulturelle kræfters spil – gennem ordene, materialiteterne og ikke mindst de mange mennesker, der har hjulpet